

Вольга Юшкевіч,
намеснік акадэміка-сакратара
Аддзялення гуманітарных навук
і мастацтваў НАН Беларусі,
кандыдат філалагічных навук

3 творчым імпэтам

Пісаць пра сябе заўсёды складана, бо чалавек не можа абстрагавацца, паглядзець на падзеі збоку, таму часта аўтабіяграфічныя матэрыялы ператвараюцца або ў справаздачу з сухім пералічэннем фактаў, або ў споведзь, залішне падрабязную і эмацыйную.

Я нарадзілася ў Віцебску, цудоўным горадзе на беразе Заходняй Дзвіны, які часцей асацыюецца з выдатнымі мастакамі, напрыклад прадстаўнікамі Віцебскай школы жывапісу, і культурнымі мерапрыемствамі, такімі як «Славянскі базар». Самыя дасведчаныя згадаюць, што адсюль, магчыма, паходзіў Казімір Семяновіч і менавіта ў Віцебску вучыўся Васіль Быкаў.

Я хацела быць вучоным з дзяцінства, а вось выбар навуковага напрамку стаў, хутчэй, выпадковасцю: у дзевяностыя гады была папулярнай ідэя профільнага навучання пачынаючы з пачатковай школы, таму бацькі запісалі мяне ў беларуска-англійскі клас. Вывучэнне роднай мовы на паглыбленым узроўні доўжылася ўсё 11 гадоў, за што я вельмі ўдзячна сваім настаўнікам – Журавай Раісе Іванаўне (майму класнаму кіраўніку) і Крупко Ліліі Сцяпанаўне. Разам з імі мы прайшлі ўсе этапы школьных прадметных алімпіяд, захаваўшы творчы імпэт і любоў да абранай справы.

Пазней авалоданне спецыяльнасцю прадоўжылася на філалагічным факультэце Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Гэта былі вельмі цікавыя і плённыя гады, насычаныя вучобай, новымі знаёмствамі і творчымі мерапрыемствамі. З дзяўчатамі, якімі мы вучыліся і жылі ў адным пакоі інтэрната, мы сябруем і дагэтуль. Я з радасцю ўспамінаю майго першага навуковага кіраўніка – Зінаіду Іванаўну Бадзевіч, дзякуючы якой пачаўся мой шлях у навуку праз удзел у конкурсах навуковых прац і студэнцкіх канферэнцыях. Менавіта яна параіла мне прадоўжыць навучанне ў аспірантуры Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, куды я і паступіла ў 2006 г.

Дырэктарам інстытута ў той час быў Аляксандр Аляксандравіч Лукашанец, пад чым кіраўніцтвам 15 кастрычніка 2010 г. я паспяхова абараніла дысер-

тацыю «Суфіксоіды ў сістэме сродкаў беларускага словаўтварэння: статус і функцыянальная характарыстыка», у якой абгрунтавала існаванне марфем пераходнага тыпу (афіксоідаў), правяла сістэмнае даследаванне суфіксоідаў беларускай мовы з улікам іх паходжання, вызначыла іх семантычную і структурную спецыфіку, а таксама ўстанавіла асаблівасці функцыянавання сучасных суфіксоідных вытворных і іх стылістычныя магчымасці.

Інстытут мовазнаўства імя Якуба Коласа – калектыў выдатных прафесіяналаў, адзіная ў нашай краіне навукова-даследчая ўстанова, якая забяспечвае правядзенне сістэмных даследаванняў у галіне беларускага мовазнаўства, што з'яўляюцца асновай вучэбнай і даведачнай літаратуры для ўсіх узроўняў адукацыі ў нашай краіне, у значнай ступені вызначаюць развіццё ўсёй айчынай лінгвістычнай навуцы і садзейнічаюць яе прэстыжу ў свеце.

Семантыка працы

Падчас вучобы я атрымлівала стыпендыю Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь для аспірантаў і грант НАН Беларусі на выкананне навукова-даследчай работы «Афіксоіды ў сістэме сродкаў беларускага словаўтварэння». Пасля заканчэння аспірантуры пра-

цавала ў аддзеле беларуска-рускіх моўных сувязей інстытута. Гэты час запомніўся першым вопытам працы ў межах дзяржаўнай праграмы фундаментальных даследаванняў у складзе вялікага калектыву. Калегі сапраўды зацікаўленыя ў выніках сваёй дзейнасці, здольныя гадзінамі працаваць над адпаведнымі раздзеламі, вывяраючы кожнае слова, літару і знак прыпынку, пры гэтым не губляючы аптымізм і пачуццё гумару. Я ганаруся тым, што прымала ўдзел у распрацоўцы планавых тэм аддзела, якія завяршыліся выданнем «Русско-белорусского системного семантического словаря». Аўтарскі калектыў слоўніка быў удастоены Міждзяржаўнай прэміі «Звезды Содружества» (галоўнай гуманітарнай прэміі СНД) за 2023 г. у намінацыі «За выбітны ўклад і дасягненні ў галіне навуцы і адукацыі».

Хачу расказаць пра яго падрабязней, бо, як усе ведаюць, у нашай краіне дзве дзяржаўныя мовы, таму навуковыя пошукі супастаўляльнага плану надзвычай актуальныя. Слоўнік працягвае серыю падрыхтаваных раней калектывам аддзела манаграфічных сістэмных кампаратыўных даследаванняў сучасных рускай і беларускай моў на розных узроўнях, пачатак якой быў закладзены яшчэ ў 1990 г.

«Русско-белорусский системный семантический словарь» уяўляе сабой двухмоўны су-пастаўляльны слоўнік, у якім паказаны міжмоўныя суадносіны рускіх і беларускіх лексічных адпаведнікаў, што ўваходзяць на падставе агульнай семантычнай прыметы ў лексіка-семантычныя палі эмоцый, колеру, гучу, маўлення, перамяшчэння ў прастору, руху без перамяшчэння, надвор'я і геаграфічнага ландшафту (гэты раздзел разам з Наталляй Валянцінаўнай Лаўрыновіч рыхтавала я), якія ўяўляюць сабой найважнейшыя жыццёвыя сферы чалавека. Такі падыход дазваляе атрымаць дакладныя вынікі лексічнага ўзроўню мовы, а таксама скласці ўяўленне пра арганізацыю асобных фрагментаў нацыянальнай моўнай карціны свету, што асабліва важна ў эпоху глабалізацыі.

Практычная вартасць слоўніка заключаецца ў непасрэднай арыентацыі на патрэбы двухмоўнай лексікаграфіі. Ён можа з'явіцца перадумовай для ўдасканалення традыцыйных перакладных слоўнікаў і распрацоўкі супастаўляльных лексікаграфічных прац. Даследаванне лексікі як сістэмы дае магчымасць найбольш адэкватна апісаць структуру значэння ў адзінстве ўсіх яго кампанентаў, глыбока пранікнуць у семантыку слова, удасканаліць дэфініцыі ў тлумачальных слоўніках і ўдакладніць эквівалентную частку двухмоўнага слоўніка.

Вывучэнне суадносных лексіка-семантычных палёў знайшло працяг у распрацоўках маёй аспіранткі, якая зараз рыхтуе кандыдацкую дысертацыю па гэтай тэме.

Спецыфіка дзейнасці аддзела беларуска-рускіх моўных сувязей палягае ў тым, што кожная новая

планавая тэма прадугледжвае правядзенне даследаванняў на пэўным моўным узроўні (словаўтваральным, лексічным і г.д.), таму атрымліваецца, што кожны раз вучоныя адкрываюць для сябе новую сферу, у якой трэба дасягнуць відавочных вынікаў на працягу пяці гадоў, гэта прымушае пастаянна развівацца, сачыць за актуальнымі навуковымі вынікамі ў славянскай лінгвістыцы, імкнуцца стаць спецыялістам шырокай эрудыцыі.

Такі вопыт падрыхтоўкі аналітычных матэрыялаў аказаўся запатрабаваным падчас працы ў Аддзяленні гуманітарных навук і мастацтваў НАН Беларусі, дзе я спачатку была вучоным сакратаром, а зараз – намеснік акадэміка-сакратара. Аддзяленне – гэта другі дом, месца, куды я з радасцю прыходжу кожны дзень. Галоўнай задачай Аддзялення з'яўляецца вывучэнне, захаванне і папулярызацыя духоўна-культурнай спадчыны беларускага народа, а таксама выпрацоўка навукова абгрунтаваных рэкамендацый для мінімізацыі негатывных тэндэнцый, пошук новых ідэй для паспяховага сацыяльна-эканамічнага развіцця і захавання гуманітарнай бяспекі беларускага грамадства.

Калектыў Аддзялення на чале з акадэмікам-сакратаром акадэмікам Аляксандрам Аляксандравічам Каваленем – гэта сям'я аднадумцаў, сапраўдных вучоных і таленавітых арганізатараў навукі, дзе кожны ўсведамляе пастаўленыя задачы і імкнецца выканаць іх аптымальным спосабам. Праца ў Аддзяленні вымагае вялікай адказнасці перад калегамі за ўсе прынятыя рашэнні і падрыхтаваныя матэрыялы, яна дае неацэнны арганізатарскі і камунікатыўны вопыт. Кожны дзень патрэбна паглыбляць свае веды ў розных гуманітарных навук – у тым ліку гісторыі, эканоміцы, сацыялогіі і інш.

Часам даволі складана заставацца вытрыманай і аб'ектыўнай у сітуацыі, калі планы імкліва змяняюцца. Яшчэ я перфекцыяністка, таму, з аднаго боку, вельмі патрабавальная да сябе, а з другога – свае памылкі заўсёды ўсведамляю і падрабязна аналізую, каб пазбегнуць іх у далейшым. У якасці станоўчых рыс характару магу назваць працавітасць і здольнасць да навучання. Мне сапраўды цікава ўсё, што звязана з навукай, не толькі гуманітарнай. Я з павагай стаўлюся да людзей і заўсёды імкнуся падтрымаць нашу моладзь: традыцыйна ўваходжу ў склад журы ўсіх моладзевых конкурсаў і навукова-практычных мерапрыемстваў, якія праводзяцца ў Аддзяленні. Бо пераемнасць пакаленняў у навуцы надзвычай важная: у любой дзейнасці мы абавязаны на працу папярэднікаў, імкнёмся наблізіцца да іх, у той жа час моладзь трэба накіроўваць, дапамагчы паверыць у сябе і рэалізаваць творчыя планы.

З любімым кіраўніком

Фота Дарыя Емешчык

Хатнія клопаты

Не здраджваць сабе

Кажуць, што паспяховы чалавек адрозніваецца ад неспяховага пачуццём удзячнасці. Таму я сапраўды ўдзячная ўсім настаўнікам, калегам, сваёй сям'і, сябрам за падтрымку, якую я адчуваю кожны дзень. Самае складанае – заставацца чалавекам і не здраджваць сабе.

Я схлусу, калі скажу, што сумяшчаць выхаванне траіх дзяцей і навуковую дзейнасць лёгка. Калі я абараняла дысертацыю, старэйшаму сыну было восем месяцаў, менавіта муж узяў на сябе асноўныя клопаты пра дзіця на той час, каб я магла падрыхтаваць неабходныя матэрыялы і завяршыць гэты этап. Зараз з дзецьмі дапамагае мама.

Нягледзячы на тое, што часу заўсёды не хапае, сям'я дае ўнутраны спакой і любоў. Дзяцей нельга выхаваць толькі правільнымі словамі, для іх важныя ўчынкі, найперш адносіны паміж бацькамі. Гэта вялікая адказнасць, але і вялікае шчасце – бачыць, якімі разумнымі і таленавітымі растуць мае сыны. Яны даюць мне стымул рухацца наперад: ад атрымання правоў на кіраванне аўтамабілем да ведання моладзевых трэндаў у сацыяльных сетках. Нам не бывае сумна разам, заўсёды ёсць што абмеркаваць.

Дома часта шумна: дзеці расказваюць пра свае справы, пытаюцца, як выканаць хатняе заданне, сярэдні сын грае на музычным інструменце, а малодшы гуляе ў актыўныя гульні, і гэта ўсё адбываецца адначасова.

Таму ў штодзённых клопатах важна знайсці час для заняткаў, якія па-сапраўднаму захапляюць і служаць крыніцай натхнення. Як усе філолагі, я люблю чытаць, разам з сям'ёй падарожнічаць, наведваць музеі, тэатры і выставы. ■

Правілы жыцця

Адкажу словамі класікаў:

- **«Пачынаецца ўсё з любові...»** (Яўгенія Янішчыц): патрэбна любіць людзей, з якімі ты працуеш, сваіх родных, сябе і тую справу, якой ты займаешся. Нельга дасягнуць поспеху ў тым, да чаго не ляжыць душа.
- **«Кожны чалавек – гэта цэлы свет»** (Кузьма Чорны): кожны з нас, у тым ліку маленькія дзеці – асоба з багатым унутраным светам, эмоцыямі, думкамі і здольнасцямі. Задача бацькоў і кіраўнікоў – не перайначыць іншых, а стварыць каманду аднадумцаў, асяроддзе, якое падтрымлівае, у якім могуць раскрыцца таленты; пры гэтым важна адразу пазначыць межы дазволенага.
- **«Чалавек памірае, калі страчвае здольнасць захапляцца жыццём»** (Максім Танк): сапраўднае жыццё заключаецца ў пастаянным пазнанні свету, эмацыйнай адкрытасці і захаванні цікаўнасці да ўсяго навакольнага, навука прадугледжвае неспатольную прагу ведаў, новых адкрыццяў, без гэтага немагчыма развіццё чалавека і грамадства.
- **«Усё пакінуць след навінна...»** (Пятрусь Броўка): абавіраючыся на дасягнутае, важна звярнуцца да рэфлексіі, асэнсавання зробленага, бо кожны з нас хоча пакінуць пра сябе добрую памяць, каб дзеці маглі ганарыцца бацькамі і браць з іх прыклад.
- **«Рабі нечаканае, рабі, як не бывае, рабі, як не робіць ніхто, – і тады пераможаш»** (Уладзімір Караткевіч): ключавое слова тут рабі. У жыцці заўсёды знойдуцца людзі, якія будуць ставіць пад сумненне твае ідэі. Важна верыць у сябе, свае сілы і працягваць ісці ўласным шляхам, нягледзячы на цяжкасці і перашкоды.